CZU: 37.015.3 DOI:10.5281/zenodo.7129174

EDUCAȚIA PERMANENTĂ- PREMISĂ ȘI REZULTAT AL SOCIETĂȚII CUNOAȘTERII

Ina IONAȘCU

The present day economy is an economy of knowledge, with multicultural character that requires a new and different approach to learning mode, and if we want to be an active part of such economy, we have to be willing to accept the changes, adapt to them quickly, to change existing methods of learning, if we are not to be overrun, we must align to current trends by time and rapid social and economic changes . A knowledge-based society refers to the type of society that is needed to compete and succeed in the changing economic and political dynamics of the modern world. It refers to societies o therefore rely on the knowledge of their citizens to drive the innovation, entrepreneurship and dynamism of that society's economy.

Keywords: *lifelong learning, knowledge society, dynamics, changes, enterpreneurship.*

Lumea actuală este o lume de globală împletire a tuturor aspectelor. Toate fenomenele sociale, ecologice, biologice, psihologice, spirituale, depind tot mai mult unele de altele, incluzându-se reciproc. De-a lungul istoriei expansiunii umane pe glob, aceasta nu a fost întotdeauna, poate niciodată așa. Astăzi, expansiunea s-a încheiat, omenirea a depășit capacitatea ecosistemului global, iar creșterea diferitor planuri, niveluri, împletiri, țesături continuă cu viteză exponențială - firește, nu spre nemaiexistente spații neocupate, ci spre intervale mai puțin dense, spre interstiții, articulații, conexiuni, suprapuneri elastice, dar menținute cu efort din ce în ce mai mare - ceea ce mărește enorm numărul interacțiunilor și determină modificări sub presiune, care reclama alte abordări din partea indivizilor, a colectivităților, a națiunilor, a omenirii globale. Lumea devine din ce în ce mai mică. În condițiile acestea de masă critică, vechea paradigmă a devenit inaplicabilă. Lumea are nevoie de o viziune nouă a realității, ceea ce înseamnă că modul de percepție însuși trebuie să se schimbe [1, p.31-32].

Vechile principii ridică problema cum se pot respecta normele, cum să se obțină ascultarea și supunerea , cum să se dobândească răspunsurile corecte. Noile principii, dimpotrivă, conduc spre întrebări, urmărind cum se poate motiva învățarea permanentă, cum se poate consolida autodisciplina, cum se poate stârni curiozitatea și cum pot fi încurajați oamenii de toate vârstele la riscul creativ [2, p.224].

Astăzi, obiectivele educației și procesele educative sânt atât de complexe, încât numai o concentrare a eforturilor întreprinse de mai multe definiții, concretizate în ceea ce numim cetate educativă , prin redistribuirea învățământului către mai mulți factori, ar putea crea acțiuni ale căror rezultate să fie mulțumitoare. Încât, *o restructurare a atribuțiilor diferitor compartimente ale socialului,* cu privire la cerințele educative, pare a fi de bun augur. Desigur că această restructurare este dificilă, problematica, și presupune, cum sugerează unii analiști [9, p.226].

Contextul cultural- și, prin extensie, cel social – trebuie astfel dimensionat încât el însuși să inducă influențe educative directe, vizibile.

Învățarea e evoluție, e procesul prin care facem fiecare pas al căii noastre. Învățarea e transformare, o transformare ce are loc o dată cu fiecare integrare de informații noi de către creier, o data cu fiecare achiziție de noi aptitudini. Toate celelalte sânt instruire, școlarizare. Noua paradigmă promovează atât descoperirile științei moderne, cât și descoperirile transformării personale, și omul n-are decât să învețe cât e de greu să înveți ceea ce trebuie să înveți, iar apoi s-o învețe.

Procesul mondializării constituie unul dintre fenomenele cele mai controversate ale lumii actuale. Înțeles, uneori, ca o cale de dispariție a particularităților și de impunere a unor modele generalizatoare, alteori, ca o mișcare de unificare naturală a structurilor și modurilor de acțiune, mondializarea a reverberat într-un mod specific și la nivelul strategiilor de realizare a educației.

Globalizarea aduce după sine o schimbare a raporturilor politico-economice și socio-culturale, pe linia *recompunerii permanente a socialului*, a fluidizării acestuia în consens cu ultimile lui sensuri de evoluție. Departe de a impune staticism și închidere, ea presupune mișcare și deschidere permanentă către piste posibile. Globalizarea presupune o translocație a modelelor și proceselor, o disipare a acestora la scara întregii omeniri [2, p.78].

Interdependențele de ordin economic, ca și expansiunea tehnicilor informaționale, dispariția granițelor nete dintre comunități și culturi aduc

după sine astfel de puneri de acord, realizate mai mult sau mai puțin inspirat din punct de vedere acțional. Astfel, mondializarea, în măsura în care se va impune de „jos în sus", ca un mers firesc de extensiune, de unificare și compatibilizare a practicilor, de experimentare și a altceva, constituie un fenomen pozitiv. Este un semn de *racordare a lumii la un sens mai profund, de* depășire a limitelor proprii, de pregătire a terenului pentru trăirea laolaltă a indivizilor, comunităților, omenirii.

Mondializarea vine cu noi moduri de gestionare a diversității pe mai multe axe: *individual –comunitar* (suntem toți diverși ca indivizi, dar omogeni când societatea solicită forme de agregare spre aceleași valori), *vechi-nou* (activarea unor valori tradiționale, dar într-o nouă stilistică, eventual prin re-interpretare), *local-internațional* (prin activarea simultană atât a unor valori specifice mediului comunitar, cât și a unora preluate din alte culturi, deseori distante fizic și spiritual). Mondializarea poate, în principiu, să stimuleze pluralizarea sau particularizarea.

Globalizarea antrenează o comprimare a lumii, a spațiului și a timpului, îngrămădind toată istoria omenirii „ *într-un aici și acum"*. Se speră că tot ce a fost și este ar începe acum, în momentul dat, ștergându-se diferențele manifestate în timpuri și spații diferite. Diferențele de gândire, de vizare a lucrurilor, de mentalități, de credințe, de limbi, de etnii sunt reduse la maximum sau sânt desființate. Evenimentele produse altădată sut prezentate ca și cum s-ar întîmpla acum, iar evenimentele ce se derulează undeva în lume sunt ubicue, transmise „în direct" pe toate ecranele televizoarelor.

Fiecare persoană se definește *plural,* în funcție de circumstanțele prezentării sale. O dată este membră a unei comunități stabile, definite etnic, religios, spiritual, psihologic, altă dată trebuie să-și etaleze o „ față" dilatată, extensivă, ce depășește cadrele naturale de alcătuire.

În condițiile instituirii unei *sociabilități mondiale*, trebuie să ne dezvoltăm identități multiple, absorbante, înglobante. Important este să știm când, cât și până la ce punct. *„ Din cauza transformărilor în interior ale statelor-națiuni, care contribuie la transformarea acestora în spații de diversificare socioculturale a indivizilor, în strânsă legătură cu dezvoltarea sistemului mondial al societăților naționale, identitățile personale se complică; devin multiple, composite, amestecate, schimbătoare, fruct al unei acțiuni de construire simbolică conexat la dialogul inerent modernității și postmodernității dintre EU și ALTUL* "[2, p.80].

Astfel, cunoașterea nu rămâne doar o trăsătură a economiei actuale, ci devine un principiu generativ, cu caracter autoorganizator al societății, al mersului ei înainte .

În acest conntext, cunoașterea nu mai constituie o podoabă pe care și-o arogă unii sau alții, un accesoriu de fațadă, cu caracter simbolic, care va conferi putere suplimentară, indirectă celor ce se cred a o deține ; în societatea modernă, *orice formă de cunoaștere*, dar și de acces la ea reprezintă o forță propriu-zisă, creează noi oportunități de a acționa, de a întreprinde ceva concret, de a schimba o stare de lucruri. Achizițiile cunoașterii aduc o mai mare marjă de mișcare, de alternative acționare, de libertate. Nu se poate întreprinde nimic dacă nu se pleacă de la o anumită „infostructură". A cunoaște mai mult înseamnă a te ghida după aliniamente date, suplimentare, a fi cu un pas mai în față, a reconfigura în cunoștință de cauză transformările ulterioare.

Dintre trăsăturile cele mai importante ce caracterizează societatea actuală, postmodernă și bazată pe cunoaștere, putem enumera (mai ales pe cele cu implicații în plan educational. ca provocări de abordat) [6, p. 1-27]:

- schimbări rapide și complexe pe toate planurile care fac viitorul *improbabil*, răspunsul educațional la această situație fiind tendința de instrumentare a educației, în sensul mutării accentului în politicile educaționale neoliberale pe formarea deprinderilor și competențelor (de bază) care să permită continua adaptare la „ *societatea de risc*" (așa cum o denumește U. Beck) ;

- schimbări rapide în lumea muncii, ceea ce presupune că, pentru a asigura prosperitatea economică, inovația și performanța, este necesar să se schimbe proporțional rata și frecvența cu care oamenii învață, deoarece observăm o creștere a numărului de locuri de muncă necesare un nivel superior de calificare profesională și competențe tot mai complexe, respectiv o cerere crescută de forță de muncă în domenii care nu existau acum câțiva ani. Tendința de apariție a noi joburi, care nu există încă, este o accelerată;

- educația formală din instituțiile educaționale pierde tot mai mult monopolul, apărând necesitatea de a valorifica mai multe experiențe nonformale și informale de învățare, respectiv noi medii de învățare, plasate tot mai mult în afara instituțiilor educaționale (de exemplu, locul de muncă, mediu virtual etc.). Majoritatea informațiilor sânt acumulate

prin învățare non/informală, oportunitățile fiind tot mai diverse, odată cu facilitarea accesului la informație și cu bombardamentul informațional de pe toate canalele mass-media. Pentru a evita duplicarea învățării și pentru a reduce costurile educației formale inutile, odată ce individul a învățat în alt contexte, pentru a stimula învățarea continuă, validarea învățării și a competențelor dobândite în toate contextul de viață, dublată de evidențierea beneficiilor învățării de-a lungul întregii vieți, este o preocupare intensă în ultimul deceniu ;

- tehnologiile de informare și comunicare facilitează globalismul informațional, com primarea timpului și a spațiului, accesarea informațiilor în timp real și cocrearea ei, accesul la resurse educaționale deschise, la platforma virtuală de învățare ;

- se comunică și se interacționează/cooperează tot mai mult în rețele, parteneriatele instituționale fiind facilitate de tehnologiile de informare și comunicare, dar impuse și de necesitatea de a conjuga eforturile, de a face schimburi de experiențe pentru a ține pasul cu noul, pentru a face față concurenței ;

- se internaționalizează piața muncii și se extind mecanismele de piață în economiile naționale, dar și în ofertele de servicii, cele educaționale, de exemplu, resimțind tot mai mult această influență (Mayo, 2018);

- valorile și producțiile culturale se globalizează, sânt rapid cunoscute în toate colțurile lumii, dar procesul de convergență culturală globală induce și efecte de specificitate culturală;

- se generalizează cultura de consum, aceasta fiind activ promovată și stimulată prin adaptarea produselor și a serviciilor, dar generează totodată și efecte negative asupra mediului și asupra unei dezvoltări sustenabile. În același timp, consumul este și expresia unui anumit stil de viață, chiar și serviciile educaționale devenind un element al comodității și supunându-se mecanismelor consumului;

- se manifestă o preocupare tot mai mare pentru evidențierea transparenței și a valorii adăugate a investițiilor în educație, pentru măsurabilitatea și evaluarea impactului, noul management public, respectiv politicile educaționale fundamentale pe date reclamă această necesitate.

- Desigur, multe dintre beneficiile educației adulților nu pot fi cuantificate imediat, aceasta ducând la o *vitregire* a educației populare a adulților sau pentru dezvoltare personală și social-comunitară [6 p.87].

Putem enumera și alte fenomene complexe cu care se confruntă societatea actuală, fenomene care prin amploarea, gravitatea și acuitatea lor reclamă eforturile conjugate, susținute pentru a le ameliora impactul. Iată câteva dintre aceste fenomene reunite generic în ceea ce numim *problematica lumii contemporane*, cu impact (in)direct asupra dezvoltării educației adulților (UNESCO, 2019; Boeren, 2019):

- *sărăcia* rămâne o barieră în calea participării la educație, cât și o consecință a lipsei acesteia. O cincime din populația lumii trăiește într-o sărăcie abjectă (o proporție de două treimi fiind constituită din femei), iar o treime din populație supraviețuiește cu mai puțin de un dolar pe zi;
- *migrația transfrontalieră* este în creștere, din rândul emigranților sau refugiaților fiind unii expuși la fenomene precum analfabetismul, discriminarea, sărăcia, marginalizarea socială;
- *deteriorarea mediului natural și social*: asistăm la deteriorarea procesului democratic și la declinul respectării drepturilor omului, la amplificarea focarelor de tensiune (războaie și globalizarea terorismului), dar și la diminuarea alarmei a resurselor naturale și la amplificarea efectelor poluării, educația pentru dezvoltare durabilă impunându-se ca soluție educațională integrată ;
- *apare un nou tip de civism*, de control al societăților civile asupra guvernanței, prin rețele sociale de comunicare și interacțiune. Este un efect pozitiv și negativ deopotrivă, pe de o parte, poate determina o mai amplă implicare civică și reacție în timp real, dar a atras, pe de altă parte, și o manipulare, o radicalizare și penetrarea unei divizări sociale, a terorismului. etc.;
- *creșterea numărului analfabeților,* mai ales în țările din Asia și Africa, unde aproape 45% din populație sânt tineri, cu acces precar la educație. Acestora li se adaugă şi analfabeţii funcţionali, chiar şi Europa având peste 80 de milioane de cetăţeni în această situație;
- *investițiile în educație* au scăzut peste tot în lume, chiar și în țările dezvoltate. Cea mai afectată, desigur, este educația adulților, deși majoritatea țărilor au învățarea de-a lungul întregii vieți ca principiu care să stea la baza conceperii sistemului educațional. Prin prisma resurselor și facilităților, a eforturilor guvernamentale de a asigura accesul la educație, nediscriminativ pe toate vieții, acest principiu pare a nu avea acoperire în realitate cu extensia dorită

- Asistăm, în contrapondere, la controlul pieței asupra educației, cu accent pe dimensiunea vocațională, în detrimentul pregătirii generale. Privatizarea bunurilor publice și a serviciilor nu aduce întotdeauna cu sine calitatea ofertelor educaționale, mai ales pentru cei care nu pot plăti pentru servicii de calitate, aspecte valabile în special pentru învățământul terțiar și educația adulților [6, p.124;]

- *grupurile sociale vulnerabile* au o participare la educație încă sub așteptări, deși studiile arată corelația directă dintre participarea la educație și calitatea vieții. Dezideratul educației adulților ca educație pentru toți este încă o utopie dacă nu raportăm la procentul adulților care participă la educație de-a lungul întregii vieți, în special al celor aparținând. grupurilor vulnerabile social. Inegalități de acces, inegalitățile social-educaționale se adâncesc, acutizând fracturi și polarizări sociale.

Ca răspuns la problemele sociale menționate, constatăm că, *funcția generală* a educației permanente, exprimată în mod obiectiv, constă în „*extinderea învățării de-a lungul vieții, orientată spre un scop*". Realizarea sa implică reintegrarea culturii cu învățământul. Învățământul devine un scop în sine, care urmărește împlinirea umană și valorile umaniste cultivate, în mod special, de educația permanentă.

Educația permanentă poate fi definită din trei perspective, ca *proces pedagogic*, ca *demers individual* și ca *principiu de politică a educației* [2, p. 49].

În prima perspectivă, „educația permanentă este un proces de perfecționare a dezvoltării personale, sociale și profesionale pe durata întregii vieți a oamenilor, în scopul îmbunătățirii calității vieții atât a indivizilor, cât și a colectivității lor". *Ca proces*, educația permanentă integrează toate formele de învățare – formală, nonformală, informală – care asigură progresul individual și social în toate etapele și domeniile existenței umane în societatea postmodernă, care tinde să devină educativă.

În cea de-a doua perspectivă, educația permanentă reprezintă un demers individual prin care personalitatea umană urmărește să-și armonizeze diferitele stadii și conținuturi ale instruirii în vederea atingerii unui echilibru psihosocial, în plan profesional, intelectual, moral, cultural. Are în vedere asigurarea continuității în formarea și dezvoltarea fiecărei personalități, perfectibilă prin inițiativele sale de autoînvățare, autoinstruire și chiar de autoeducație.

În cea de-a treia perspectivă, educația permanentă constituie un principiu de politică a educației, angajat în reorganizarea sistemului de învățământ , ca parte a acestuia la nivelul structurii sale de bază sau a structurii sale de relație, cu mediul social economic, cultural, religios, politic, comunitar, military, etc. Afirmarea universală a acestui principiu va conferi educației permanente resurse multiple de dezvoltare operațională, în funcție de condițiile socioeconomice, politice și culturale diferite, de numeroase variabile intra și extraeducaționale, proprii fiecărei societăți și comunități umane.

Articularea pedagogică a celor trei perspective permite înțelegerea educației permanente ca *direcție principală de evoluție a educației în contextul afirmării paradigmei curriculumului în societatea postmodernă*. Astfel, educația permanentă încearcă să vadă educația în totalitatea ei, căutând să integreze toate formele sale (formală, nonformală, informală) și să articuleze toate structurile și stadiile educației pe *dimensiunea verticală* (temporală) și *orizontală* (spațială).

În calitate de *concept pedagogic fundamental,* educația permanentă reprezintă acea orientare valorică, normativă și prescriptivă, asumată la nivel social și individual, pentru integrarea tuturor conținuturilor generale (moral-intelectual-tehnologic-estetic-fizic) și a formelor generale ale educației (formală-nonformală-informală), în noi modalități flexibile de organizare a activității sau de restructurare a acesteia, funcționale pe tot parcursul și în fiecare moment al existenței umane.

Funcția centrală a educației permanente constă în integrarea optimă a conținuturilor și a formelor generale ale educației pe tot parcursul existenței umane și în fiecare moment de evoluție a acesteia. Ea permite realizarea celor două funcții principale care vizează, pe de o parte, adaptarea și inovația, iar pe de altă parte, corectarea la scara întregului sistem de educație/învățământ.

Structura generală a educației permanente vizează cele două coordonate, care permit distribuția resurselor pedagogice ale conținuturilor și formelor generale ale educației de-a lungul întregii existențe umane și în fiecare moment și etapă de evoluție a acesteia, în plan *psihologic*, *individual* și *social.*

După cum am menționat anterior, aceste obiective speciale nu pot fi atinse integral în cadrul educației formale, ci în raporturi de complementaritate cu educația nonformală. Educația permanentă valorifi-

că nu numai acțiunile pedagogice elaborate în mod planificat, organizat, pe orizontala (dar și pe verticala) sistemului și a procesului de învățământ. În egală măsură, în raport de context, educația permanentă este deschisă orizontal (dar și vertical) spre toate influențele informale conștientizate sau atrase la nivelul structurii acțiunilor pedagogice formale și/sau nonformale.

În plan epistemologic, educația permanentă poate fi interpretată la nivelul continuității posibile și necesare între calitatea sa de concept pedagogic fundamental și cea de concept metodologic cu valoare de principiu general de politică a educației.

La nivel teoretic, educația permanentă reprezintă un concept pedagogic fundamental, dar și operațional. În calitatea de concept pedagogic fundamental, educația permanentă reprezintă un *demers epistemologic de tip integrator*, care înglobează toate aspectele actului educativ, referitoare la conținuturile și formele generale, distribuite temporal și spațial, vertical și orizontal, pe tot parcursul existenței și în fiecare moment ale existenței, la nivel global și deschis la scara societății, în general, a sistemului de educație/învățământ, în special.

La acest nivel, definitoriu pentru conceptul fundamental de educație permanentă, integrarea este orizontală și verticală.

În calitate de *concept pedagogic operațional*, educația permanentă reprezintă un demers de tip descriptiv care extinde aplicațiile sale asupra tuturor aspectelor educației, la nivel de *sistem* și de *proces*, cu obiective specifice promovate în spațiul *școlar și extrașcolar*, la *toate vârstele școlare și psihologice*, ale copilului, (prea)dolescenței, tinereții, maturității etc. [7, p. 79-81].

Conținutul conceptului pedagogic de educație permanentă reflectă trei fenomene noi care marchează trăsăturile definitorii ale educației postmoderne. Astfel, în premieră istorică, educația ajunsă în etapa postmodernă:

- tinde să preceadă nivelul dezvoltării economice, devenind o sursă de dezvoltare strategică și inovatoare a societății;
- își propune să pregătească oamenii pentru tipuri de societate care încă nu există, anticipând evoluții și revoluții în plan științific și tehnologic, cultural și comunitar;
- se confruntă cu mecanismul eficienței economice în contextul căreia diferite societăți încep să respingă un mare număr de produse oferi-

te de educația instituționalizată, ceea ce stimulează resursele formative deschise *la scara întregului sistem social* [3, p. 54-56].

La nivel practic, în sens normativ, educația permanentă devine un principiu de acțiune care proiectează transformarea societății însăși într-o *„cetate educativă”*. Acest concept construit metaforic, complementar cu cel de educație permanentă, conferă responsabilitate pedagogică tuturor organizațiilor sociale (economice, politice, culturale, religioase etc.), nu doar celor școlare; precum și tuturor comunităților umane (familia, poporul, națiunea etc.).

În sens metodologic, ideea de educație permanentă este „*cheia de boltă a cetății educative*”. Este ideea de bază a politicilor educative pentru anii ce vin , atât în țările dezvoltate, cât și pentru țările în curs de dezvoltare. Ea va duce practic la restructurarea sistemului de educație și de învățământ, prin redistribuirea rațională și eficientă a instruirii într-un timp și spațiu pedagogic global corespunzător întregii existențe umane .

Astfel, la nivel practic, în plan normativ și metodologic, educația permanentă promovată în perspectiva paradigmei curriculumului, dobândește semnificația majoră de principiu de politică a educației în societatea postmodernă. În plan normativ, educația permanentă este un principiu organizator pentru toate tipurile de educație, dezvoltate la nivelul sistemului de învățământ. În plan metodologic și operațional, educația permanentă furnizează un sistem integral pentru toate tipurile de educație, dezvoltate la scara procesului de învățământ prin diferite discipline școlare/universitare [8, p. 66].

În concluzie, conceptul de educație permanentă definește o direcție principală de dezvoltare a educației, subordonată paradigmei curriculumului (în calitate de direcție fundamentală), angajată la scara întregii societăți, a sistemului de educație și de învățământ, conceput la nivel global și deschis.

Educația permanentă, analizată la *nivel conceptual*, într-un context pedagogic și social deschis, are următoarele caracteristici:

1) *Integrare* pedagogică funcțională a tuturor conținuturilor și formelor generale ale educației, pe orizontala (spațială) și verticală (temporală) a sistemului de educație, a sistemului și a procesului de învățământ, realizată în termeni de continuitate, distribuție rațională a resurselor pedagogice, interdisciplinaritate, interrelaționare și interacțiune între cultura generală cultura de profil și cultura profesională/de specialitate etc.

2) *Universalitate,* susținută pedagogic la nivel de democratizare a educației prin promovarea unor structuri de organizare deschise, flexibile, adaptabile la cerințe multiple, alternative, populare; opuse celor elitiste, ierarhice și predominant selective; bazate pe inovație didactică și experiment social etc.

3*) Individualizare*, realizată pedagogic prin gradualizarea obiectivelor, cunoașterea resurselor pedagogice, valorificarea educabilității, dezvoltarea motivației interne, flexibilitate și diversitate în conținut și metodologie, deschidere spre autoeducație (învățare dirijată, autoînvățare, interînvățare, autoevaluare, evaluare participativă, evaluare cooperativă etc.).

Bibliografie

1. Wurtz, Bruno, *New Age*, Editura de Vest, Timișoara, 1992.
2. Cucoș, Constantin, *Pedagogie*, București, Polirom, 2014.
3. Faure, Edgar și colab., *A învăța să fii*, Editura didactică și Pedagogică, București, 1974.
4. *Dictionnaire encyclopédique de l'éducation et de la formation*, 1994.
5. Popovic, K., *The Skills: A Chimera of Modern European Adult Education*, Londra, 2014.
6. Sava, Simona,. Paloș, Ramona, *Educația adulțior. Baze teoretice și repere practice*, Polirom, 2019.
7. Lessard, Claude, *Globalisation et education*, Montreal, 1998.
8. R.H. Dave, "Fundamentele educației permanente", Editura didactică și Pedagogică, București, 1991.
9. Sicinski, Andrzej, "Objectifs educatifs et valeurs culturelles", Unesco, Paris, 1984.